

LEKKER LEZEN

Lieneke Dijkzeul *Kortsluiting*

Toelichting voor de docent(e)

Deze les kan gegeven worden in de brugklassen van alle schooltypen, in de tweede klassen van havo en vwo, en in de tweede en derde klassen van het vmbo (vbo/mavo). De introductie, het lezen van de fragmenten en het beantwoorden van de vragen bij de fragmenten vergen één lesuur. De schrijf- en onderzoeksopdrachten zijn bestemd voor aansluitende lessen.

A Introductie

U laat het omslag zien en houdt daarna een klassengesprek waarin de volgende vragen aan bod komen:

- Wat zie je en waar zou dit boek over kunnen gaan?
- Wat verwacht je bij de titel? Kun je titel en omslag met elkaar in verband brengen?

Daarna leest u de eerste twee tekstblokken van de achterkant voor (niet meer!) en laat de leerlingen opnieuw hun verwachtingen uitspreken.

Tot slot vraagt u of de leerlingen de schrijfster kennen, wel eens een boek van haar hebben gelezen en als dat zo is, laat u daar kort over vertellen.

U leest voor: blz. 5 t/m 8 (tot aan 4^e regel van boven; daarna begint het eerste leesfragment voor de leerlingen). Hierna kunt u kort de volgende vragen doornemen:

- Hoe voelt Daniël zich? Hoe komt dat?
- Wie zijn Marieke, Marja en Pim? Hoe voelt Marieke zich? Wat voor indruk krijg je van Marieke? En van Pim en Marja?
- Welke vragen roept dit begin bij je op?
- Vind je dit een aantrekkelijk begin? Leg uit.

B Uitvoering

De leerlingen lezen de fragmenten en beantwoorden de vragen in groepjes van drie of vier. De groepsleiders bespreken daarna de antwoorden in de klas. Andere leden van de groepen mogen inspringen.

De opdrachten worden als huiswerk opgegeven. U kunt de leerlingen vrij laten kiezen of ze verdelen. De volgende les worden de opdrachten besproken. De uitgewerkte opdrachten komen op het prikbord te hangen.

De opdrachten voor eigen onderzoek vergen wat tijd. Ze zijn ook behoorlijk pittig. U kunt enkele leerlingen of enkele groepen zo'n opdracht geven en een datum vaststellen waarop zij het werk moeten inleveren.

C Afronding

De les kan afgesloten worden met een reflecterend klassengesprek (over de fragmenten en

het werken aan de vragen) en/of met een voorleesfragment: blz. 116–128 (of een keuze daaruit).

Over Lieneke Dijkzeul

Lieneke Dijkzeul (1950) was als kind al bezeten van lezen. Toen ze eenmaal kon schrijven, hield ze uitgebreide dagboeken bij. Haar wensdroom was schrijfster worden. Daarnaast was en is ze erg geïnteresseerd in muziek. Bij haar thuis werd veel gemusiceerd. Haar moeder had zangtalent en haar broer speelde viool. De kinderen werden vaak meegenomen naar concerten. In sommige boeken vind je de liefde voor muziek terug, zoals in *De tweede viool*.

Lieneke Dijkzeul schrijft boeken waarin de hoofdpersonen vaak gesloten en eenzaam zijn. Ze maken heel moeilijk contact en hebben naast plezierige eigenschappen soms ook wat stuurse karaktertrekken. Deze wat toberige en piekerende figuren zijn op zoek naar vriendschap en liefde. Dat blijkt niet zo gemakkelijk te gaan en dat leidt tot verdriet, woede of opstandigheid. Emoties spelen een belangrijke rol in Dijkzeuls boeken. Je kijkt met de hoofdpersoon mee, waardoor je zijn of haar gedachten en gevoelens goed leert kennen. Je kunt je daardoor goed in de problemen verplaatsen. Aan het eind van het verhaal is de hoofdpersoon flink veranderd. Meestal heeft hij iemand gevonden met wie hij vriendschap sluit. Op die manier zijn de eenzaamheid en het isolement doorbroken.

De verhalen van Lieneke Dijkzeul spelen zich af in een herkenbare omgeving en de hoofdpersonen beleven spannende avonturen. Sommige van haar boeken, zoals *Een muis met klauwen* en *De tweede viool* lijken wel wat op detectiveverhalen. Dat maakt ze interessant en boeiend.

De omstandigheden waarin de hoofdpersonen opgroeien, zijn niet altijd plezierig. Er zijn soms problemen thuis, ouders hebben ruzie, zijn gescheiden of verdwenen en financieel bestaan er nogal eens problemen.

De boeken van Lieneke Dijkzeul lezen makkelijk en vlot, bezitten een levendige en afwisselende verteltrant en natuurlijke dialogen en zijn ondanks de ruime aandacht voor de serieuze problemen van de hoofdpersonen niet somber van toon. Er zit van tijd tot tijd wat onderkoelde humor in en de schrijfster zorgt voor genoeg afwisseling in de gebeurtenissen. Bij de Kinder- en Jonge Jury komt zij dan ook met bijna elk boek in de top vijf terecht.

Boeken van Lieneke Dijkzeul

Hou je taai! (1990)

De tweede viool (1991)

Getipt door de Nederlandse Kinderjury 1992

Een muis met klauwen (1993)

Getipt door de Nederlandse Kinderjury 1994

Een bezem in het fietsenrek (1994)

Kortsluiting (1996)

Getipt door de Nederlandse kinderjury 1997 en door de Jonge Jury 1997

Bevroren tijd (1998)

Eiland in de wind (2001)

Meer achtergrondinformatie:

Ruud Kraaijeveld in *Lexicon van de jeugdliteratuur*, aflevering oktober 1994.

Joke Linders e.a. in *Het ABC van de jeugdliteratuur*, Nijhoff 1995.

Ruud Kraaijeveld in *Smaken verschillen*, Van Walraven 1995.

Dineke Radstake in *Lezen over Lieneke Dijkzeul*, NBLC 1998.

Herman de Graef in *Schrijver gevonden*, Lannoo/Biblion 1999.

Ruud Kraaijeveld in *Een kwestie van smaak*, Ellessy 2000.

Joke Linders e.a. in *Encyclopedie van de jeugdliteratuur*, Nijhoff/Piramide 2001.

Samenvattingen en besprekingen van haar boeken in *Over lezen gesproken 2* (Van Walraven 1996) en in *Jeugdboeken 1993-1994 en 1996* (Ellessy).

Andere lessen over de boeken van Lieneke Dijkzeul staan in het tijdschrift *Jeugdliteratuur in de basisvorming* (Biblion; ook gebundeld in boekvorm en op cdrom, Biblion 2001) en in verschillende edities van de *Handleiding voor Jonge Jury* (CPNB).

De fragmenten

Lees de onderstaande fragmenten en beantwoord daarna de vragen.

Fragment 1 – Daniël woont in een opvanghuis, maar daar gaat het niet goed met hem. Marja en Jesse nemen hem tijdelijk op in hun gezin, dat verder bestaat uit de kinderen Pim en Marieke.

Met kistjes en al ging Marieke op haar bed liggen. Lorre sprong naast haar en begon onmiddellijk een schuttersputje te graven. Door het open raam – haar raam stond altijd open, zelfs als het vroer – woeien de geluiden van de straat. Een startende auto, een brommer die knetterend optrok.

Daniël.

Ze hield niet van bijbelse namen, en aan deze Daniël had ze al een hekel nog voor ze hem gezien had.

Daniël die de zolderkamer kreeg die zij had willen hebben. Sterker nog: die haar beloofd was. Maar dat was vóór er sprake was geweest van een zielige, misdeelde jongen die... Die wat?

Dat wist ze niet.

‘Je accepteert hem maar zoals hij is,’ zeiden haar ouders. ‘Als je meer van hem wilt weten, moet hij het je zelf maar vertellen, als hij daar de behoefte toe voelt.’

Belachelijk.

Ze groef haar hakken in het die ochtend verschoonde dekbedovertrek en zag met voldoening dat er een vette modderkluit uit de profielribbels viel.

Ook al zoiets.

Marja, die normaal gesproken het principe huldigde dat gezelligheid vóór ging, had het huis met bezemen gekeerd.

De ramen waren gelapt, wat ze anders alleen deed als het matglas was geworden. In de wc rook het naar Kerstmis, alle planten hadden water gehad en op de eettafel lag het tafelkleed. Dat hadden ze niet meer gebruikt sinds oma was gestorven. Kon je ook zien, want op de vouwen was het geel.

Ze dekten met place-mats, en als niemand zin had om die te pakken, zetten ze de borden zo op de tafel, die van hout was en tegen een stootje kon.

En dan had ze het nog niet over de zolderkamer, die in een razend tempo was afgetimmerd, precies zoals zij hem gewild had.

‘We weten niet hoe lang Daniël zal blijven, maar hij moet het gevoel hebben dat hij welkom is. En in ieder geval is die kamer later voor jou.’

Mooi, fijn, prima. Alleen had Daniël er dan al zijn stempel op gedrukt. Dan zaten er punaises waar hij zijn posters had opgehangen en spijkergaten op plaatsen waar zij het niet wou, en de vloerbedekking zat vol vlekken. En hoeveel later was ‘later’?

Buiten stopte een auto. Ze kwam overeind en streek haar haren uit haar gezicht. Portieren sloegen dicht en het tuinhok knarste. Een wonder dat haar moeder het niet geolied had.

Daniël. Was dat niet die knaap die voor de leeuwen was gegoooid?

Nou, Daniël, maak je borst maar nat. Jouw leeuwenkuil is hier.

Fragment 2 – In het begin voelt Daniël zich nog niet erg thuis, maar langzamerhand begint hij aan zijn nieuwe situatie te wennen. Op school kost het aanpassen aan de nieuwe omstandigheden duidelijk veel moeite.

Op het plein werden ze gesnapt door Gert Bovenkamp.

‘Aan de wandel geweest, heren?’

‘Hij had een boek vergeten,’ zei Dennis gladjes.

O nee, vader, dat gaat mooi niet door, dacht Daniël.

‘Hij wou een patatje, toen zijn we even meegelopen,’ zei hij met een stalen gezicht.

Bovenkamp keek hem aan. Daniël keek rustig terug. Dennis schuifelde met zijn voeten.

‘Duur patatje,’ zei Gert. ‘Kost jullie de man twee prikpauses, plus een aantekening.’

Hij duwde een vinger in Dennis’ maag. ‘Jij begint. Een beetje beweging is goed voor je cholesterol.’

‘Krijg je daar dan meer of minder van?’ vroeg Daniël. Die flauwe geintjes van die vent altijd. Wist dat iedereen bang voor hem was en liep zichtbaar te genieten als hij de kans kreeg z’n strafjes uit te delen.

‘Worden we lollig?’

‘Ik niet. U.’

Gert schudde verbaasd zijn hoofd. ‘En nog onbeleefd ook. Jij kent de regels nog niet, geloof ik. Bax hè? Maak jij er maar vier pauzes van.’

‘Ik pieker er niet over.’

Bovenkamp greep in de zak van zijn jasje, haalde zijn beruchte notitieblok te voorschijn en schreef iets op. Hij duwde het onder Daniël’s neus.

‘Hier staat vier pauzes, zie je wel?’

‘Ik zie het.’

‘Dus hoeveel pauzes prik jij nu?’

‘Twee.’

Rob stootte hem zachtjes aan. Niet doen. Je verliest het toch.

Daniël lette niet op hem. Hij keek naar Bovenkamp, die zijn voeten een stukje uit elkaar plaatste als een bokser die de beslissende stoot gaat uitdelen.

‘Zes pauzes,’ zei hij traag.

Daniël was het zat.

‘Twee,’ zei hij en draaide zich om.

Een harde hand greep in zijn nek. ‘Loop effe mee naar de rector. Dan praten we het daar rustig uit, hè? Je zult zien dat ik gelijk heb.’

Daniël rukte zich los. ‘Blijf van me af!’
 Uit zijn ooghoeken zag hij Dennis en Richard zich onopvallend terugtrekken. Rob bleef staan, knipperend alsof zijn leven ervan afhing.
 ‘Tss,’ zei Bovenkamp. ‘Danny, jongen...’
 ‘En noem me geen Danny, lul!’
 De hand schoot opnieuw uit, schroefde zich om zijn bovenarm. Het gezicht kwam onaangenaam dicht bij het zijne. Hij rook knoflook, en iets van uien.
 ‘Wat nou? Ik zal jou noemen zoals ik wil, Dànnny. En nou is het godverdulleme afgelopen, Dànnny. Mee, en geen praatjes.’
 Daniël schopte hem tegen zijn schenen.
 ‘Hou je handen thuis!’
 ‘Wel alle...’
 ‘Daniël!’ riep Rob. ‘Niet doen!’
 Daniël hoorde hem niet. Verbeten vocht hij om los te komen, en even verbeten hield Bovenkamp hem vast. Hij zweette.
 ‘Mee! En jij ook. Schiet op, lopen!’
 Daniël trapte opnieuw. ‘Laat me los, vuile macho!’
 ‘Lopen!’
 Wit van drift haalde Daniël uit naar Bovenkamps gezicht. Hij miste, maar ook maar net. Bovenkamp greep zijn pols en duwde, hem dwingend achteruit te lopen.
 Daniël bukte zich en beet. Beet hem in de rug van zijn hand. Beet tot hij bloed proefde.
 Bovenkamp schreeuwde. Hij liet los, hief de gekwetste hand op en gaf Daniël een suizende draai om zijn oren.
 ‘Hou op,’ huilde Rob. ‘Toe nou, hou nou op.’
 Daniël wankelde, gleed half op zijn knieën, trok zich aan Bovenkamps jasje overeind en stootte zijn hoofd omhoog.
 De klap waarmee Gerts kaken op elkaar sloegen, was over het hele plein te horen. Met beide handen greep hij naar zijn gezicht.

‘Straatvechtersmethoden,’ zei de rector. ‘Die kan ik niet tolereren, om welke reden dan ook.’ Hij zat achter zijn bureau. Daniël stond. Geen gezellige rotanstoel deze keer.
 ‘Hij begon,’ zei Daniël. Hij haalde snuivend adem. Op de een of andere manier kreeg hij nog steeds niet voldoende lucht.
 ‘Om welke reden dan ook,’ herhaalde Swaanswijk. Hij draaide een pen rond tussen zijn vingers. ‘Voor de rest van de week ben je geschorst. Ik zal je een brief meegeven.’
 Daniël zweeg.
 ‘En wat strafwerk betreft...’
 ‘Dat maak ik niet,’ viel Daniël hem in de rede.
 Swaanswijk sloeg met de vlakke hand op het bureau.
 ‘Laat me uitspreken! Wat strafwerk betreft: normaal gesproken zou ik je een portie opgeven van hier tot gunder, maar omdat jij je tijd hard nodig hebt...’
 ‘Flauwekul.’
 ‘Wat zeg je?’
 ‘Flauwekul!’ Daniël voelde de drift opnieuw oplaaien. ‘U weet best dat die l... dat Bovenkamp begon. Rob heeft het gezien, en Dennis en Richard ook. Het is gewoon een zak, die vent! Altijd zuigen, altijd proberen je op je knietjes te krijgen. Nou, mooi niet. Van dat soort heb ik er genoeg gezien.’

Zijn stem trilde. Hij wreef hard over zijn mond.
De rector bekeek hem een ogenblik zwijgend. Toen knikte hij naar het zitje. 'Pak es een stoel.'
Daniël pakte een stoel.
Swaanswijk stond op, haalde een glas uit de kast en verdween. Even later kwam hij terug.
'Hier, drink op.'
Het glas schokte in zijn handen. Een paar koude druppels liepen langs zijn kin naar beneden.
'Gert Bovenkamp,' zei de rector bedachtzaam, 'is een oud-militair. Dat verklaart niet alles, maar wel een hoop. Hij wordt hier op school gewaardeerd om zijn inzet en zijn betrokkenheid, laat ik dat voorop stellen. Hij heeft discipline hoog in het vaandel staan, maar hij vergeet wel eens dat hij niet langer rekruten dritt. Daarmee wil ik niets ten nadele van hem zeggen, ik wil alleen duidelijk maken dat dat de reden is waarom het af en toe botst tussen hem en de leerlingen. En jij bent een leerling die, laten we zeggen, misschien wat meer moeite heeft met discipline dan een ander. Ook daar heb ik begrip voor. En je hebt gelijk, die twee factoren samen zijn deels de reden waarom ik dat strafwerk laat zitten.'
Hij biedt verdomme bijna zijn excuses aan, dacht Daniël ongelovig. Maar hij moet me wel een paar dagen schorsen, anders gaat Bovenkamp af als een gieter.
Hij keek op. Swaanswijk keek terug.
'Ik moet je wel waarschuwen dat je bij een eventueel volgend incident onherroepelijk van school wordt verwijderd. Ben ik duidelijk?'
Nou en of, dacht Daniël.
'Ja meneer.'
'Uitstekend. Hier is je brief. Ik wil hem ondertekend terug, maar dat had je al begrepen. Wegwezen.'

Marja stond in de gang haar jas uit te trekken toen hij binnenkwam.
'Hoi, wat ben je lekker vroeg? Ik heb een raar soort cadeautje voor je, ik hoop dat je het leuk vindt.'
Ze bukte zich naar een grote plastic draagtas die onder de kapstok stond. Toen zag ze zijn gezicht.
'Wat is er gebeurd?'
Hij stak haar de envelop toe. 'Lees maar.'

Ze legde de brief op tafel, vouwde hem met precieze gebaren dubbel, toen in vieren en daarna in achten, alsof ze hoopte op die manier ook het probleem kleiner te maken.
'Gevochten,' zei ze verslagen. 'Met de conciërge.'
'Hij begon.'
Marja leek hem niet te horen. 'God, Daniël, en het ging juist zo goed. Hoe...'
'Hij zat aan me!'
'Ik vind dit heel erg. Zo kun je toch niet...'
'Hij begon!' schreeuwde hij. 'Ik zeg het je toch! Hij kon zijn poten niet thuishouden!'
'In die brief staat...'
'Kan me niet schelen wat er staat! Niemand zit aan me, hoor je! Niemand! Ik had hem lens moeten schoppen! Hij noemde me...'
'Hoe noemde hij je?'
'Danny!'
'Nou, dat geeft toch niet?'

‘Dat geeft, dat...’
Hij vloog overeind, struikelde, stootte hard met zijn heup tegen de tafel.
‘Niemand noemt me Danny, niemand! Snap je dat, snap je dat?’
Zijn stem sloeg gillend over.
‘Daniël,’ zei Marja. ‘Hou daarmee op.’
‘Hou je bek!’ Met beide vuisten sloeg hij op de tafel. ‘Niemandniemandniemand!’
‘Daniël!’
Hij trapte zijn stoel achteruit, rukte de deur open en smeed hem tegen de muur. Schilfertjes verse witte verf dwarrelden naar beneden.
Marja bleef stil zitten.
Boven werd iets met kracht tegen de grond gegooid. Daarna kwam het geluid van brekend glas.
Marja stond langzaam op. Ze liep naar de telefoon en draaide het nummer van Jesses kantoor.
‘Kun je thuis komen? Daniël heeft hulp nodig.’

Fragment 3 – Tussen Marieke en Daniël gaat het niet goed. Marieke zit hem vaak dwars en Daniël voelt wel aan dat zij hem als een indringer beschouwt. Op een dag belt Marieke haar moeder op.

‘Een ongeluk, met wie?’ Marja drukte de hoorn vaster tegen haar oor. ‘Met jou? Met Daniël... O God, nee. Hoe... Marieke, huil niet zo. Wat zeg je? Ja, natuurlijk, ik kom eraan.’
Ze gooide de hoorn op de haak en stormde het conservatorium uit, een verbijsterde vergadering docenten achterlatend.

Marieke zat voorover op de bank, haar armen over haar maag gevouwen, het haar in slierten voor haar gezicht.
‘Mam, mamma...’
Marja gunde zich niet de tijd haar natte jas uit te trekken.
‘Waar is Daniël?’
‘Hij...’
‘Wat is er gebeurd?’
‘Ik...’
‘Marieke, waar is hij.’
Marieke stond op en schuifelde naar de deur. ‘Boven.’
‘Ligt hij in bed? Marieke!’
‘Weg.’ Haar ogen waren spleetjes tussen de gezwollen oogleden, zelfs haar neus was dik.
‘Hij is weg.’
‘Weg? Maar...’
Marieke draaide zich om. ‘Weg, weg, WEG! Ben je doof? Hij is weg en ik hoop dat hij nooit meer terugkomt! Ik hoop dat... Ik hoop...’
Ze ging op de grond zitten en legde haar hoofd op haar knieën. ‘Mijn gitaar.’
Marja stond heel stil. ‘Wat is er met je gitaar?’
Marieke antwoordde niet.
Marja liep langs haar heen, liep de trap op, liep haar kamer binnen.
Een stuk van de hals lag op het bed, twee knoppen waren afgebroken, de snaren krulden dwaas omhoog. Het bovenblad was herkenbaar aan een klankgat, van het onderblad was praktisch niets meer over.

Marja staaarde naar de resten van een met liefde gemaakt instrument en huiverde om zoveel blinde vernielzucht.

Dit is onvergeeflijk, dacht ze. En meteen daarna: wat kan Marieke gedaan hebben om dit teweeg te brengen?

Ze draaide zich om. Marieke stond in de deuropening.

‘Toen hij dat... Daarna is hij weggegaan.’

Marja ging op het bed zitten. Ze pakte de hals op, draaide hem doelloos om en om in haar handen.

‘Is hier een verklaring voor?’

‘Ik... Hij kwam thuis, en ik was in zijn kamer.’

‘Wat deed je daar?’

‘Ik zocht ruitjespapier. Voor wiskunde. Het mijne was kwijt.’ Marieke keek haar niet aan.

‘En toen?’

‘Ik kon het niet vinden. Het lag niet op zijn bureau.’

‘En toen?’

‘Toen keek ik in de la, maar daar lag ook niks, en toen dacht ik, misschien in die envelop...’

‘Ruitjespapier in een envelop?’ Marja keek haar scherp aan.

‘Ja, nou,’ zei Marieke ongelukkig. ‘Het kòn toch?’

‘Wil je weten wat ik denk?’ zei Marja. ‘Ik denk dat jij gewoon ordinair nieuwsgierig was. Er was niemand thuis, en ik denk dat jij de gelegenheid te mooi vond om voorbij te laten gaan. Ik denk dat jij blijksems goed wist dat Daniël ons intussen zo vertrouwde dat hij zijn deur niet meer op slot deed.’

Marieke zweeg.

‘Nou?’

Marieke zweeg.

‘Geef antwoord!’ schreeuwde Marja. ‘Ik probeer redelijk te blijven, begrijp je wel? Ik wil geen partij kiezen voor ik alles weet. Maar jij maakt het me wel verdomd moeilijk.’

‘Je hebt allang gekozen,’ zei Marieke bitter. ‘Vanaf het begin heb je...’

‘Niks!’ zei Marja. ‘Niks vanaf het begin. Jij bent degene die vanaf het begin heeft besloten dwars te liggen, hem te laten voelen dat hij de mindere was. Pim met zijn negen jaar heeft het beter begrepen dan jij.’

‘Hij heeft Pims gitaar niet vernield.’

‘Dat zou hij met de jouwe ook niet gedaan hebben als er geen aanleiding toe geweest was. Maak je niet druk om die gitaar, kind. Je krijgt heus wel een nieuwe. Hebben we je ooit iets geweigerd?’ Ze zweeg even. Toen zei ze bijna onverstaanbaar: ‘Hadden we je maar ooit iets geweigerd.’

Marieke keek haar aan met ogen vol ongeloof. Ze draaide zich om en liep langzaam de kamer uit en de trap op.

Marja stopte haar koude handen in de zakken van haar regenjas. Ze keek naar buiten, waar de kruin van de beuk heftig bewoog in de stormachtige wind. Waar was hij nu? Hing hij in de stad rond, wachtend tot hij genoeg moed had verzameld om naar huis te gaan?

De deur ging open.

‘Ze zijn er niet meer,’ zei Marieke.

‘Wat niet?’

‘De... de brieven, of wat het ook zijn.’

‘Brieven, aan wie?’

‘Aan Rosy. Lieve Rosy stond erboven.’

‘O nee,’ zei Marja verslagen. ‘En jij hebt die gelezen?’

‘Niet allemaal.’ Marieke hilde weer. ‘Ik wou het niet. Niet echt. Maar ik keek in die envelop. Zomaar. En toen...’

‘Toen kwam Daniël binnen.’

‘Ja. Ik had hem niet horen thuiskomen. En hij zag dat ik ze in mijn handen had. En hij...’

‘Hij werd woest.’

Marieke schudde haar hoofd. ‘Niet meteen. Hij keek alleen. Mam, mamma, hij keek zo...’

Ze zakte op haar bed neer. Een hand ging naar haar oor, zoals ze deed toen ze nog een klein meisje was.

‘En daarna... Ik ben niet achter hem aangegaan, naar beneden. Ik hoorde hem... Het was zo verschrikkelijk.’

Marja sloeg een natte arm om haar heen.

‘En toen... toen het stil werd, ben ik naar beneden gegaan, en een poos later hoorde ik hem weggaan.’ Ze rolde haar oorleltje heen en weer tussen duim en wijsvinger.

‘Die brieven, is Rosy zijn moeder?’

‘Ja.’

‘Waarom verstuurt hij ze niet?’

‘Dat kan hij niet.’

‘Waarom niet?’

‘Omdat hij niet weet waar ze is. Hij heeft haar al langer dan een jaar niet gezien.’

‘Maar...’

‘Ze is verslaafd,’ zei Marja moe. ‘Al jaren. In het begin konden ze het nog wel rooien, samen. Toen dronk ze alleen maar. En ze had zo nu en dan een vriend. Maar het werd steeds erger. Ze kwam altijd geld tekort, natuurlijk. En af en toe verdween ze. Dan dumpte ze Daniël bij vrienden. Ze zou hem weer ophalen, zei ze. Het was maar voor een paar dagen. Maar dat werden weken, maanden soms, en die vrienden, ach, die zaten allemaal zo’n beetje in datzelfde milieu. Ze gaven hem eten en onderdak, maar daar hield het mee op. Naar school ging hij allang niet meer, hij zwierf de hele dag op straat. Op zijn laatste adres liep het helemaal spaak. Die mensen hadden eigenlijk geen plaats voor hem. Ze hebben zelf een paar kinderen, die man was werkloos... God kind, wij kunnen ons daar geen voorstelling van maken. Het was een puinhoop. En Daniël... Hij kreeg driftbuien. Die had hij altijd al gehad, maar nu kreeg hij ze om het minste of geringste. Tot hij uiteindelijk wegliep. De volgende dag stond hij weer op de stoep, maar die mensen moesten hem niet meer. Ze hebben het tehuis opgebeld en gezegd dat ze hem moesten komen halen, omdat ze hem anders op straat zouden zetten. Daarna heeft hij krap twee maanden in het tehuis gezeten, maar dat was een ramp. Hij zonderde zich af, sprak met niemand, at niet. Vandaar dat hij vel over been was toen hij hier kwam. Je weet dat we Ton al jaren kennen, en dat we het er al vaak met hem over hadden gehad. Wij wilden ons voor tijdelijke opvang ter beschikking stellen. Maar ook dan word je door de ambtelijke molen gehaald, en daar waren we nog niet eens doorheen. Toen diende het geval Daniël zich aan, en dat het een noodgeval was, was wel duidelijk. Er was op dat moment geen ander gezin beschikbaar, en dus heeft Ton ons benaderd. Nou ja, de rest weet je.’

Ze wreef haar slapen.

‘Ik moet Jesse bellen.’

Marieke liet haar oor los. Het leltje was vuurrood.

‘Ik dacht dat hij alleen maar een poosje niet thuis kon zijn. Waarom heb je dit niet eerder verteld?’

Marja trok haar jas uit en legde hem op de grond.

‘Zou je dan aardiger voor hem geweest zijn? Uit medelijden?’

Marieke knikte.

‘En wat zou dat waard geweest zijn? Wat voor gevoel zou hem dat gegeven hebben, denk je? Wij dachten, en dat denk ik nog steeds, dat het beter was als hij hier met een schone lei kon beginnen. Dat jullie onbevangerener tegenover hem zouden staan als je niet alles van hem wist. We dachten dat hij anders in het nadeel zou zijn, vooral omdat hij zelf zo gesloten is. Ook tegenover ons. Praktisch geen woord heeft hij losgelaten, deze maanden.’

Ze streek haar natte haren van haar voorhoofd. ‘En met Pim werkte het ook goed. Die accepteerde hem gewoon. Maar jij bent ouder, misschien hadden we daar toch meer rekening mee moeten houden. God, wat heb ik een hoofdpijn.’

Ze zwegen. Mariekes hand ging weer naar haar oor.

‘Mam...’

‘Ja?’

‘Die brieven. Er waren hele oude bij. Ook ansichtkaarten, van toen hij nog veel kleiner was. Maar het was niet wáár. Wat erin stond, bedoel ik. Tenminste niet die hij hier heeft geschreven.’

‘Hoe bedoel je?’

‘Het waren verzinsels. Een soort sprookjes bijna. Iedereen was even lief en aardig voor hem. Wij ook. Zelfs ik. Ik was zo mooi en zo aardig, en we zaten uren op mijn kamer te kletsen en muziek te luisteren, en hij hielp Pim met zijn huiswerk omdat Pim niet zo goed kon leren, en zelfs op school...’ Haar stem werd dun.

‘Het ging zo goed, en hij haalde prachtige cijfers, en hij had zoveel vrienden gemaakt... Terwijl hij bijna altijd alleen staat in de pauzes. Behalve dan die ettertjes, die om hem heen hangen. Nou ja, en de laatste week of zo, met dat voetballen... Maar mamma, driekwart was gelogen.’ Marja stond op, scheurde een velletje van een kladblok en snoot haar neus.

Vragen bij de fragmenten

Bij fragment 1

- 1a Van wie kom je de gedachten te weten?
- 1b Hoe denkt die persoon over de komst van Daniël? Vind je dat begrijpelijk?

Bij fragment 2

- 2a Waarom reageert Daniël agressief op de conciërge Bovenkamp?
- 2b Wat wil Bovenkamp duidelijk maken aan Daniël?
- 3a Hoe reageert de rector op de gebeurtenissen?
- 3b Wat vind je van die reactie? Licht je antwoord toe.

Bij fragment 3

- 4a Waarom wordt Daniël verschrikkelijk kwaad als hij Marieke in zijn kamer aantreft?
- 4b Waarom neemt Daniël uiteindelijk de benen?
- 5 Verklaar waarom er in Daniëls brieven allemaal onwaarheden staan.
- 6 Het boek waaruit de fragmenten komen, heeft als titel Kortsluiting. Verklaar die titel aan de hand van de gebeurtenissen in deze fragmenten.
- 7 Vind jij het verstandig dat Marja van tevoren niets over de achtergronden van Daniël heeft verteld? Licht je antwoord toe.

- 8a Welke indruk krijg je van Daniël, Marieke en Marja?
- 8b Geef aan hoe deze personen over elkaar denken.
- 9 Zou je de rest van het boek willen lezen? Waarom (niet)?

Opdrachten bij de fragmenten

Kies één van de volgende opdrachten

- 1 Stel je voor: Marja en Daniël houden een dagboek bij. Wat schrijven zij na de gebeurtenissen in het derde fragment 's avonds op?
- 2 Stel je voor dat Daniël een brief aan Marja schrijft, waarin hij uitlegt wat hem heeft bezield. Leef je goed in Daniël in en schrijf die brief.
- 3 Stel je voor dat Marja een brief aan Daniël schrijft. Verplaats je zo goed mogelijk in Marja en schrijf die brief.
- 4 Beschrijf de gebeurtenissen van het laatste fragment in verhaalvorm vanuit het standpunt van Daniël.
- 5 Een medewerker van het opvanghuis komt ter ore wat er is gebeurd. Hij zoekt Marja en Marieke op en vraagt om opheldering. Beschrijf in verhaalvorm hoe dat verloopt.
- 6 Maak een toepasselijke illustratie bij deze fragmenten.
- 7 Schrijf een vervolg op het derde fragment.

Eigen onderzoek doen

Kies één van de volgende onderzoeksopdrachten.

- 1 Lees het hele boek en schrijf er een recensie over.
- 2 Lees het hele boek en zoek er twee recensies over op. Noteer wat de meningen van de boekbesprekers zijn en welke argumenten zij daarvoor aanvoeren. Vergelijk je eigen mening met die van de boekbesprekers.
- 3 Lees een ander boek van Lieneke Dijkzeul en houd er een presentatie over.
- 4 Bestudeer achtergrondinformatie over Lieneke Dijkzeul en maak aan de hand daarvan een computerpresentatie over haar werk.
- 5 Lees *Kortsluiting* en een ander boek van Lieneke Dijkzeul. Schrijf een artikel voor de schoolkrant waarin je beide boeken met elkaar vergelijkt. Let op verschillen en overeenkomsten in verhaallijn, onderwerp en personages.
- 6 Zoek in de bibliotheek en/of op internet informatie over pleegkinderen en pleegouders. Schrijf daarna over dit onderwerp een artikel voor de schoolkrant.

Andere boeken over eenzaamheid

Thea Beckman, *Saartje Tadema*

Greet Beukenkamp, *Ontvoerd*

Chris Bos, *Kleine leugens*

Caja Cazemier, *Weerlicht*
Daniel Defoe, *Robinson Crusoe* (bewerking Ed Franck)
Lieneke Dijkzeul, *De tweede viool*
Imme Dros, *Ongelukkig verliefd*
Ed Franck, *Het huis van eb en vloed*
Helen Kim, *Een lange regentijd*
Mecka Lind, *Soms is de wereld van mij*
Unni Lindell, *De zuigzoen*
Hans Manders, *Bestemming onbekend*
Peter Pohl, *We noemen hem Anna*
Karlijn Stoffels, *Rattenvanger*
Ellen Tijsinger, *Morgenster*
Annika Thor, *Een eiland in zee*
Robert Westall, *De verlaten kust*
Saskia van der Wiel, *Het hart van Gijs*